

BARTHA KATALIN ÁGNES

Prielle Kornélia bejátszott terei¹

Nemcsak ismertsége és hírneve, játékkétségének hatása mérhető egy színész vándorlási terének feltérképezésekor, de a térkép jelezheti a korabeli színházi rendszer kiterjedését és működését, a színész játékkedvét, egyéni preferenciáit is. A XIX. századi magyar színjátszás egyik ikonikus alakja, Prielle Kornélia (1826 –1906) színésznő 1841-től volt különböző vidéki társulatok tagja, aztán 1859-től haláláig a pesti Nemzeti Színházé. Hat és fél évtizedes színészi pályája során csak a Nemzeti Színházban közel háromszáz szerepben, majd háromezer estén játszott,² amelyhez még számtalan, vidéki fellépés járult. Vidéki fellépéseinek mennyiségét csak 1868-tól ismerjük pontosan a maga által rögzített jegyzékének köszönhetően. Az 1847-ig tartó utazásainak állomásait tervezett naplójának fennmaradó jegyzeteiből ismerhetjük meg.³ Az 1847-től 1868-ig tartó időszak vidéki fellépéseinek adatai a sajtó és fennmaradó levelezésének adataiból rekonstruálható. Pályafutása alatt együtt játszott az úttörő színészek nagyjaival, például Kántornéval és Dérynével. Pályája csúcspontján a hatvanas években a francia dráma kultusza és a szalon-drámák népszerűsége hozza el leghangosabb diadalait.⁴ Olyan kitűnő színészek kezében alakul ekkor a magyar társalgó színészet, mint Szigeti József, Felek Miklós, Szerdahelyi Kálmán, Paulay Ede, Paulayné (Gvozdanovics Júlia), Felekyné Munkácsy Flóra, Lendvayné Fánicsy Ilka, Szathmáryné Farkas Lujza. Ennek a társulatnak a legünnepeltebb párosa Szerdahelyi Kálmán és Prielle Kornélia volt, akik nemcsak a színpadon alkottak gyakran párt. Válásuk végződő 1848 augusztusától 1849 áprilisig tartó házasságuk után 1869-ben újra összeházasodnak, s a férj haláláig újra együtt is élnek.

1881-ben, negyvenéves színészi jubileumakor ötvenöt évesen Prielle Kornélia kapta meg először a pesti Nemzeti Színház örökös tagja címet, 6000 forint évi jövedelemmel.⁵

1 A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

2 CZENNER Mihály, *Prielle Kornélia. Emlékezés és adattár* (Budapest: Színháztudományi és Film-tudományi Intézet, Országos Színháztörténeti Múzeum, 1967).

3 *Prielle Kornélia naplójegyzetei*. Petőfi Irodalmi Múzeum, V. 693.

4 Színésznő imázsáról és szerepkörének viszonyáról l.: BARTHA Katalin Ágnes, „Színészkonstrukció és szerepkör: a szalonszínésznőség szubjektivitása”, *CERTAMEN* 7 (2020): 149–170.; BARTHA Katalin Ágnes, „A »szemtelen párisi griset« és »frivol, léha dolgok« és az erényes nőkép között. (Színésznői imázs és a színházi szerepkör viszonyáról a 19. században)”, *CERTAMEN* 6 (2019): 65–78.

5 l. „Br. PODMANITZKY Frigyes intendáns levele Prielle Kornéliához” in *Nemzeti Színház százéves története*. 2. köt., szerk., s.a.r. PUKÁNSZKYNÉ KADÁR Jolán, (Budapest: Magyar Történelmi Társulat 1938),

Valami új és meglepő jelensége volt a magyar színháztörténetnek. Játékának könnyedsége, beszédének lebegő súlytalansága az indulatok kevéssé hangos, de szabadabb szárnyalását eredményezte, a tempó és ritmus elevebb változatosságát nyújtotta. Így érthető, hogy már kezdő éveiben ez a kortársakra nem jellemző könnyedség volt nagy hatással a színházi közönségre, kritikusokra egyaránt.

Jelen írás a *Csak 1868-tól kezdve tudok rendben számot adni vidéki vendégzerepléseim jegyzékéről* című dokumentumot közli, s adatainak néhány felismerését fogalmazza meg a korszak magyar vidéki színjátszásának kontextusában.

A jegyzék 784 előadás-alkalmat örökít meg a történeti Magyarország hatvanhat településén,⁶ s egyben a korszak vidéki vándortársulati életének és működési stratégiáinak forrásaként is kezelhető, főként, ha a nemzeti színházi tag, hírneves színész nő vidéki meghívásainak jövedelemnövelő funkciót tulajdoníthatunk. Bevett színigazgatói stratégia volt ugyanis, hogy a társulat előadásainak bevételeit egy neves színész meghívásával igyekeztek növelni vagy a deficittől megmenteni.

Természetesen a vendégszínész számára az anyagiakon túl erkölcsi és művészi sikereket is hozott a vendégszínészi szereplés.⁷ A jegyzék a 19. századi színészek társadalmi helyzetének⁸ és a hírnevességnek a korrelációját tekintve is fontos forrásnak tekinthető. Ismertségét, társadalmi kapcsolatainak kötetlenségét külön erősítette az a tény, hogy vidéki vendégzereplései alkalmával, ha csak tehette, nem vendégfogadókban, hanem mindig ismerősöknél szállt meg.⁹

A jegyzék a negyvenkét éves színész nő vidéki játékeit 1868. június 27-i nagykárolyi fellépésétől (ahol ifj. Dumas *Kaméliás hölgy* című drámájának női főszerepét adta) utolsó vidéki fellépéséig, máramaroszigeti játékaikig tartalmazza, ahol 1902. szept. 12-én immár hetvenhat évesen Reville hercegnő szerepében az *Ahol unatkoznakban* (E. Pailleron) lépett fel jótékony célból. Tartalmazza a helyszínt, a társulat igazgatójának nevét, az előadás napját (évszámot, hónapot, napot) és címét.

525–526. Ennek a tiszteleti tagságnak a lényege az életfogytiglani szerződés volt, melyet a nyomorúságos nyugdíjviszonyok tettek szükségessé a kiváló tagokra nézve. A kikitüntetést az intendáns 1880/1881-es színházi évről szóló jelentésében az intézmény és a hivatás/szakma elismerésének és felemelkedésének példáját értékeli. (Uo. II. 531.)

6 PRIELLE Kornélia, *Csak 1868-tól kezdve tudok rendben számot adni vidéki vendégzerepléseim jegyzékéről*. OSZK Kt. An 4942/26.

7 A Szerdahelyi–Prielle házaspár anyagi helyzetére I. BARTHA Katalin Ágnes, „Otthonteremtés a színészek körében (a 19. század utolsó harmadában)”, *CERTAMEN* 5 (2011): 51–68, 66–67.

8 Színészek társadalmi helyzetéről lásd: RAJNAI Edit, „Kísérletek a vidéki színházrendezésére. 1873–1890”, in *Magyar színháztörténet: 1873–1920*, szerk. GAJDÓ Tamás, (Budapest: Magyar Könyvklub – Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 2001): 220–265.; GAJDÓ Tamás, *Dívák, primadonnák, színésznők*. Jászai Mari, Fedák Sári, Karády Katalin, (Budapest: Ernst Múzeum, 2003).; PINTÉR Márta Zsuzsanna, „A Színészek társadalmi státusza”, in *Magyar színháztörténet. 1920–1949*, főszerk. BÉCSY Tamás, SZÉKELY György, szerk. GAJDÓ Tamás, (Budapest: Magyar Könyvklub, 2005), 1065–1123.

9 RAKODCZAY Pál, *Prielle Kornéliáról*, in *R. P. leveles ládája*, 554. OSZK Kt., III, Fol Hung. 1484.

Feljegyzí zárójelben a jótékony előadás célját vagy azokat az alkalmakat, amikor helyi műkedvelőkkel lépett fel. Ritka esetben más típusú bejegyzést is találunk (pl. halálozásról, betegségről).

Vendégjátéku a Nemzeti Színházban is játszott kedvelt szerepeit vitte el a különböző kis és nagy társulatok vidéki állomáshelyére. Kiváló jellemszínészként kiemelt szalonszínésznői szerepköréhez kapcsolódó szerepei mellett – amilyen ifj. Dumas Gauthier Margitja, Brue Susanne szerepe Sardou *Utolsó levél* című darabjában, Leonora Falconieri bárónő szerepe Feuillet Octave *Delilla* című darabjában, Rys asszony Dumanoir *Csacska nőjében*, Leonie George Sand *Villemer Marquis* című darabjában, De Thautzettené ifj. Dumas *Denise*-ében vagy Reville hercegnő szerepe Pailleron *Ahol unatkoznak* című vígjátékában – remekül és ellenállás nélkül játssza a pazarló bankárnét, Fourchambeault-nét (Augier: *Fourchambeault család*), a divatbolond Menneville marquisnőt (Scribe-Legouvé *Tündérujjak* című darabjában), a megőrülő Cora szerepét (Belot 47. cikk című darabban). Szalonalaknak kevésbé mondható szerepet is több ízben alakít, mint a paraszt Bannainét (Szigeti József *Rang és mód*) vagy Ördög Sárát (Tóth Ede *Toloncában*).

A fiatal özvegyeket, szalonkirálynőket, a csupa szépséget, bájt és előkelőséget hozó Prielle sikerre viszi Rákosi Jenő *Aesopus* darabjának Trunduzia nevű groteszk vénlány figuráját is. Ugyanúgy nagy visszhangot kelt Csíky Gergely több alakjának megformálása, mint a szabadságharcos vértanúhalálból csúfot űző és megélhetésre használó szent özvegy, Szederváry Kamilla alakja a *Proletárokb*an vagy az időskori nagymama figurája Csíky azonos című drámájában. Mindezen alakításait nemcsak a budapesti közönség, hanem a jegyzék szerint több színházi város közönsége is láthatta.

A dokumentum előadócímei mellett sem szerző, sem fordító nem szerepel, magának a játszott szerepnek a nevét sem jegyzi külön fel Prielle. Ezen adatok azonban Czenner Mihály könyvének *Prielle Kornélia szerepei a Nemzeti Színházban* című fejezetéből könnyen felfedhetők, s ezért itt nem tartjuk feladatunknak ezt ismertetni.¹⁰

A jegyzék színigazgatóinak nevei a korszak ismert társulatigazgatói voltak, adataik fellelhetők a *Magyar Színházművészeti Lexikonban* (1994) is: Láng Boldizsár, Károlyi Lajos, Fehérváry Antal, Szuper Károly, Nagy Mihály, Bokody Antal, Krecsányi Ignác, Follinus János, Temesváry Lajos, Mannsberger Jakab [Mosonyi Károly], Gerőffy Andor, Miklósy Gyula, Sztupa Andor, Gerő Jakab, Csóka Lajos, Kuthy Béla, Völgyi György, Aradi Gerő, Némethy György, Gáspár Jenő, Balog György, Szabó Antal. Játszott a Nemzeti Színház tagjaival is vidéken, és néhány igazgató társulatához több ízben is visszatért. A társulatigazgatói szempontból

10 CZENNER Mihály, *Prielle Kornélia: Emlékezés és adattár*, (Budapest: Színháztudományi és Film-tudományi Intézet, Országos Színháztörténeti Múzeum, 1967).

láttatott vendéglőadói helyzetet az olyan típusú kivételes forrásközlés mutatja meg, mint amilyen a *Miklósy Gyula naplója*.¹¹ A működés nehézségei mellett a vendégjáték szerepe és átlagos honorja is felmérhető naplójából. Prielle azonban a naplóvezetés időszakában pont nem játszott Miklósynál.

Feltűnő a jótékony előadások gyakorisága, amikor a színésznő megnevezett vagy meg nem nevezett célokból fellépési jövedelmét az adott intézménynek, egyesületnek, elhalálozott kolléga sírkőalapjának stb. ajánlotta.¹² Jónéhány jubileumi fellépésalkalmat is találhatunk, amikor színész kollégák jubileumi előadásának fényét emelte vagy saját maga színészi jubileumát ünnepelte egy előadás keretében. Feltűnnek a jegyzékben családi kapcsolódások, külön megemlíti, amikor férjével, Szerdahelyi Kálmánnal megy vendéglőadásra. Neve csak Kálmánként van feltüntetve 1869-ben, 1871-ben és 1872-ben, hogy az utóbbi év novemberében ennek halálát legyen kénytelen feljegyezni. Első és egyben harmadik férje elvesztése után is folytatja vendégjátékait. Nemzeti színházi örökös szerződése (1881), ha úgy tetszik, még erősíti színházi aktivitásában. Nem vonult vissza, mint annyi sok pályatársa, hanem intenzív vidéki fellépéseiből is láthatóan, mintegy missziószerűen vállalta hivatását. Vidéki vendégjátékainak természetesen gyakorlati célja is volt: a család segítése, az életszínvonal fenntartása.

Színész testvéreire is van utalás. Prielle Péter (1838–1915) jutalomjátékán 1870-ben fellép Marosvásárhelyen és 1880-ban pedig Miskolcon, 1879-es áprilisi közös váci fellépésük jövedelmét az árvíz sújtotta Szegednek ajánlják. Húga, Lángné Prielle Emília (1829–1902) neve, ha nem is tűnik fel tételesen, a vele való találkozás is fontos rugója lehetett a „Lángh Boldizsár sógoromnál” való fellépésének.

Láng Boldizsárék családját Prielle Kornélia igen intenzíven támogatta. A két Láng lány, Irén és Ilona színészpályájának egyengetését is szíven viselte. Irén jónéhány évig Prielle és Szerdahelyi budapesti Vas utcai háztartásában élt és nevelkedett. Ennek nyomai is kiolvashatók a jegyzékből: Miskolcra 1873 áprilisában Láng Irén húgával rándul le, ahol együtt is játszanak. Az 1895-ös és 1899-es szabadkai vendégjátéka minden bizonnyal a tehetséges Ilona húga jutalomjátékával kapcsolódott össze, hogy unokahúga anyagi és művészi sikerét ily módon is segítse. 1876 februárjában nagyváradi fellépésének jövedelmét legkisebb húgának, Prielle Lillának (1834–1877) ajánlja, aki Rónay Gyula színész és igazgató férje 1874-es elvesztése után visszavonult a pályáról. A jegyzék szerint 1877 december

11 MIKLÓSY Gyula, *naplója (1886–1888)*, s.a.r., szerk., kiad., jegyz. RAJNAI Edit, Studia Theatralica 5, (Budapest: Bibliotheca Nationales Hungaria, 2018).

12 A szociálisan érzékeny, adakozó és egyleteket támogató Prielle-ről I. BARTHA Katalin Ágnes, „Színház az EMKE céljaiért”, in *Életpályák, programok a közművelődés szolgálatában: Tanulmányok az EMKE 130. évéről*, szerk. BARTHA Katalin Ágnes (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2016), 147–164, különösen 154–162.

17-én, amikor pont Kassán játszik, meghal a korábban már betegeskedő (az elmeháborodás jeleit mutató) Lilla, akinek ápolását maga vállalta budapesti Vas utcai lakásában.¹³

A jegyzék abból az időszakból való, amikor létrejön a vidéki színházi épület-hálózat és infrastruktúra, amelynek jó részét a mai magyarországi és szomszédos országok jelenleg is használják.¹⁴ Az épülethálózat meglődulását jól jelzi, hogy az 1885-ben 31 közsínházi épülettel rendelkező magyar színjátszás 1912-ben már 54 épülettel rendelkezik.¹⁵ A színházépületek száma ugyanis a színházi ellátórendszer egyik elemeként fontos szempont volt Prielle vendégjátékainak kiválasztáskor.

A vendégjátékok helyszínéeként feltüntetett települések közt a városok vannak többségben, a fellépések színhelyei között a korabeli terminus szerint csak öt község szerepel: Füred, Borszék, Kovászna, Dicsőszentmárton, Kalocsa. A dualizmus kori városállománynak a várostörténeti tanulmányokban fellelhető hierarchikus, illetve funkcionális és városhálózati szempontjait sem szem elől tévesztve,¹⁶ a színházi város (ennek szintársulati teherbírásának függvényében) definíciója kívánkozik egyik mérvadó szempontnak, amelyet Rajnai Edit írt le a korszak vidéki színjátszásának struktúráját vizsgáló tanulmányában.¹⁷

Az 1870–1880-as évek magyarországi településeit a társulatok fogadásának ideje és ott-tartózkodásuk hossza szempontjából legalább öt csoportba oszthatjuk fel. Az elsőbe azok a városok tartoztak, amelyek főidényben, azaz októbertől

13 A Prielle testvérek viszonyairól I. MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR Edit, *Egy színészházaspár élete*, (Budapest: Művelt Nép Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó, 1956), 252–253. Lilla betegségéről és elhalálózása hírérl *Magyar Polgár*, 1877. 11. évfolyam, 1877. dec. 22., 292. sz.

14 1873-ban az ország 32 magyar szintársulata (ebben a kis 20 létszám alatti, a közepes 20–40 létszám közötti és az 50 tagot meghaladó nagytársulattal) kb. 850 színésszel működött, ez a szám a század végén, 1897-ben a következően változott: az ország 40 szintársulatában kb. 1419 előadóművész működött. Mindezt a játszóhelyhálózat bővülése, infrastrukturális meglődulása (1885-ben 31 közsínházi épülettel rendelkező színjátszás 1912-ben már 54 épületszámra nő) és a professzionalizáció előrehaladó folyamata is segítette. Vö. A *Magyar Színészet Évkönyve* az 1873-as évben összesen 25 szintársulatot (a pesti Nemzeti Színház és a Kolozsvári Nemzeti Színház is benne volt) s ezek személyzeti listáját gyűjtötte össze és közölte. Összeszámolva ezeket 850 színész volt ekkor a magyar színészeti munkapiacon. 479 férfi és 371 nő. Az 1897-es adathoz lásd: *A Színészek Naptára és Évkönyve 1897-dik évre*; az Országos Színészegylet adatait lásd: RAJNAI Edit, *A színi kerületi rendszer kialakulása: (1879–1905)*, Doktori értekezés (kézirat), (Budapest: ELTE BTK, 2010) OSZK Színháztörténeti Tár, irattár, MS 711, 251.

15 RAJNAI Edit, *A színi kerületi rendszer ...*, 165.

16 BELUSZKY Pál, „A polgárosodás törékeny váza: Városhálózatunk a századfordulón I.: (Városhierarchia — vázlat, tényképekkel”, *Tér és Társadalom*, 4 (1990): 13–56.; BELUSZKY Pál, GYÖRY Róbert: »A város a láz, a nyugtalanság, a munka és a fejlődés« Magyarország városhálózata a 20. század elején”, *Korall*, 11–12 (2003): 199–238.

17 RAJNAI, I.m., 238.

virágvasárnapig (március végéig, április elejéig) tartottak állandó társulatot, és megbízható épülettel rendelkeztek. 1873 és 1890 között a következő ún. hosszú téli évadot tartó színházvárossal (amelyek téli idényben legalább öt hónapra fogadtak magyar színtársulatot) számol: Pécs, Szeged, Debrecen, Kassa, Kolozsvár, Szabadka, Kecskemét, Székesfehérvár, Miskolc, Arad, Győr.

A második csoportnál a téli szezon három-négy hónapra rövidülhetett, jelezve, hogy a város még nem tudja hosszabb ideig biztosítani egy társulat megélhetését. Ilyen volt Marosvásárhely, Nyitra, Szatmár, Zombor, időnként Baja és Hódmezővásárhely. A rövid szezon változata volt az osztott évad, amikor éveken át vagy az évad első felében (szeptember végétől december végéig), vagy januártól március végéig fogadták a színészeket. A harmadik típus a téli játszóhellyel nem rendelkező „nyári állomás város” volt. A rendszeres játzsási idejű változathoz tartoztak még azok a leginkább német többségű városok, ahol az évad egy hosszú téli és egy áprilistól június közepéig-végéig tartó rövid, tavaszi-kora nyári „kisévadra” oszlott (Sopron, Pozsony, Temesvár, Pécs). A hosszú évad eleinte a német, a rövid pedig a magyar társulatoké volt. Legkorábban Pécs váltott: 1871-től a magyar színészek már nem a tavaszi-nyári, hanem a téli színi idényben játszottak, és 1876-tól már egyáltalán nem fogadott német társulatot a város. A legtöbb magyar település lakója a 19. század utolsó harmadában leginkább mégis akkor láthatott színházi előadást, amikor a helység útjába esett valamelyik társulatnak. Egy-egy vendégjáték általában két-hat hétig tartott. A társulatok útvonalát azonban jelentős mértékben a játékra alkalmas épületek határozták meg.¹⁸

Ha a jegyzékben a városok előfordulási gyakoriságát vizsgáljuk, akkor mindekenélőtt Kolozsvár emelkedik ki a jelzett periódusban. 1870-es évek közepétől, pontosan 1874-től 1887-ig Kolozsvár volt az egyetlen olyan állomáshelye a magyar vidéki színeszetnek, amely 12 hónapos játzsási időt valósított meg a vidéki magyar színtársulati állomáshálózat 12 központja közül egyedüliként.¹⁹

Tizennégy különböző évben ment el kolozsvári vendégelőadás-sorozatra Prielle, ahol több mint tíz előadástól két előadásban való fellépésig terjedt működése. A hetvenes években majd minden évben elutazott Kolozsvárra, a nyolcvanas és kilencvenes években három-három különböző évben tavasszal, nyáron és ősszel. Gyakori kolozsvári látogatásai helyi gazdag kapcsolathálójjával is magyarázhatók, amely még 1847-es kolozsvári színésznői korszaka és Szerdahelyi Kálmánnal való első frigye időszakából datálható.²⁰

18 Uő, uo., 240.

19 Ez a tizenkét színházi központ: Arad, Debrecen, Győr, Pécs, Szatmár, Kolozsvár, Kassa, Miskolc, Szeged, Székesfehérvár, Szabadka és Kecskemét voltak.

20 Vö.: A helyi sajtó minden látogatása alkalmával hangsúlyozza, hogy a közönség körében jól ismert színésznő látogat el a városba, ill. számontartja, hogy mikor, hány évvel ezelőtt látogatott

A különböző városokban való fellépeteinek gyakorisága nem esik egybe feltétlenül a hosszú színházi évadot tartó városokkal, és a Budapesthez való közelségük sem mérvadó. A hosszú évadot tartó magyarországi színházi városokba való látogatása így oszlik meg: Kolozsváron 14, Szegeden 10, Aradon 9, Debrecenben 9, Miskolcon 7, Kassán 5, Győrött 3, Kecskeméten 4, Pécsen 3, Szabadkán 3, különböző évben játszik rövidebb-hosszabb sorozatot. Emellett a látogatott helységek közül a szülőváros, Máramarosziget tűnik ki, ahova 9 különböző évben utazik el és játszik gyakran jótékony célból. Szigetet első, 1841-es debütjének városa, Szatmár követi 5 visszatéréssel. Az öt különböző évben felkeresett városok között az 1886-tól korszerű épülettel rendelkező, szlovák többségű Kassa²¹ és Eperjes,²² a magyar többségű Ungvár²³ és a négy különböző évben felkeresett városok közt a német többségű város, Pozsony,²⁴ a magyar többségű Eger,²⁵ Kecskemét és Marosvásárhely szerepel. A három különböző évben felkeresett városok közt Balatonfüred, Kézdivásárhely, Nagykároly, a német többségű, hosszú évadot tartó Győr, Pécs és Szabadka szerepel.

A két alkalommal látogatott települések közt a 1875-től korszerű színházépülettel rendelkező Temesvár mellett Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Kaposvár, Keszthely, Gyöngyös, Békéscsaba, Besztercebánya, Szolnok, Vác, Déva, Torda, Borszék, Sopron, Sátoraljaújhely szerepelt. A jelzett időszakban egyszer látogatott el a következő településekre: Újvidék, Dicsőszentmárton, Esztergom, Rimaszombat, Losonc, Kalocsa, Baja, Szentés, Szekszárd, Nagybánya, Dés, Szamosújvár, Hódmezővásárhely, Nyitra, Nagykanizsa, Beregszász, Nagyenyed, Nagybecskerek, Brassó, Erzsébetváros, Nagykőrös, Dunaszerdahely, Nagyszeben, Zilah, Munkács, Kovászna, valamint

el utoljára a művésznő. Ebben nem kis szerepe van a K. Papp Miklósékkal ápoltságotnak. Amint az elemzett jegyzék is bizonyítja, a Szerdahelyi házaspár voltak K. Papp Miklós (a hatvanas években a *Kolozsvári Közlöny* munkatársa, 1867-től a *Magyar Polgár* alapítója és szerkesztője) és felesége, Szabó Pepi színésznő fiának keresztzülei. Kapcsolatuk Szerdahelyi halála után is családias maradt. Prielle a K. Papp gyerekeket Budapesten létükkor mulatságra, kiállításra viszi 1885-ben, és elő is fizet a Magyar Polgárra. Prielle és K. Pappék jó viszonyára bizonyítékként hozhatók Jászai Mari levelei Mihálishi Mimihez, kolozsvári kalapkészítő, jelmez-tervező és beszerző barátnőjéhez is. JÁSZAI Mari levelei, s.a.r. KOZOCSA Sándor Dr., Bp., Pintér Jenőné vállalata, 1944, 168. Az Ürmösy családdal való viszonyáról: BARTHA Katalin Ágnes, „Társas viszonyok és Prielle Kornélia (színészeletmód, város és szállás összefüggéseiről)”, in *Hortus Amicorum. Köszöntőkötet Egyed Emese tiszteletére*, szerk. BARTHA Katalin Ágnes, BIRÓ Annamária, DEMETER Zsuzsa, TAR Gabriella-Nóra, (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2017), 157–166.

21 Kassán még a negyvenes években a német és magyar társulatok váltották egymást, 1893-tól csak magyar társulatok kaptak játszási engedélyt. A szabad királyi város etnikai megoszlása 1881-ben 10007 magyar, 4218 német, 10811 szlovák. L. *Az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint rendezve*, 2. köt., (Budapest: Orsz. M. Kir. Stat. Hivatal, 1882), 8.

22 Eperjes etnikai megoszlása ekkoriban: 1963 magyar, 1880 német, 5705 szlovák. I.m., 229.

23 Ungvár 11373 lakosából 8182 magyar, 837 német, 1677 szlovák volt. I.m., 337.

24 Pozsony 48.006 lakosából 30.440 német, 7273 szlovák és 7270 magyar. I.m., 218.

25 Eger 20.669 lakosából 19.192 magyar, 318 német, 206 szlovák volt. I.m., 113.

az osztrák fővárosban, Bécsben való fellépés is szerepel a jegyzékben.

Prielle még férje életében úgyszólván bejárta az egész országot, özvegysége bekövetkezte (1872) után sem csökkent ereje, játszási és utazási kedve. S ha a fent említett városok, települések földrajzi elhelyezését tekintjük, akkor láthatjuk, hogy nem riadt vissza a hosszú utazástól, az ismeretlen helyektől sem, és a „végek” közül is megfordult több városban. Budapesttől nyugatra Sopronba, Szombathelyre nem egyszer ment el játszani; a felvidéki Pozsonyba, Besztercebányára, Kassára, a kárpát-aljai Ungvárra, Munkácsra, Beregszászra, a délvidéki Újvidékre, Nagybecskerekre, a dél-erdélyi Dévára, Nagyszebenbe és Brassóba is elutazott, s vitte kedves szerepeit.

1884 nyarán Brassóban²⁶ is fellépett, ahol a nemzetiségi ellentétek miatt akár kétségessé is válhatott volna a sikere. Így ír erről:

Brassóban olyan három ágú villa a 3 féle natio, hogy mindig talpon állnak egymással szemben” [...] mindig akad előadásaimon 15-20 román ugyan annyi száz, de az a furcsa, hogy ezek okvetlenül olyanok, akik egyáltalában nem értik a magyar nyelvet... A magyarok nagyobb, legnagyobb része iparos, mert a nemesség, aki itt szokott lakni, az vagy szűkölködő állapotáért választotta Brassót (mint tudod gyakran Gráczot) vagy ilyenkor fürdőkön van. Két első előadásom bizony gyér volt, mind a mellett, hogy a dicsőség és pachtbukék meg voltak, és úgy utána a hozsannát hangzó német és román czikkek.²⁷

A többnyelvű városokban minden bizonnyal növelte népszerűségét nemzetközi műsora és idegen hangzású neve is. De látnunk kell, hogy színésznői működése és a magyarországi asszimilációs folyamat korrelációja az életpálya vizsgálatának keretében megkerülhetetlen. Hiszen a lakosság etnikai viszonyait tekintve a 19. századi Magyarország Európa legtarkább népességű országa volt.²⁸

Láthatjuk a jegyzék felfejtett viszonyaiban, hogy a vidéki vendéjátékok működését nem egyszerűsíthetjük le a korabeli vidéki színházi állomásrendszer szintjei és a vendéjátékok helyesei közötti közvetlen összefüggés magyarázatára. Ehhez olyan szempontok figyelembevétele szükséges, mint amilyen a színigazgatókkal

26 Az 1881-es népszámlálás szerint szinte azonos arányban lakta ekkoriban Brassót a három nemzetiség: 9599 német, 9506 magyar, 9079 román. Uo., 80.

27 Prielle Kornélia leányához írt 1884. júliusi levelét MÁLYUSZNÉ CSÁSÁR idézi, *Egy színészházaspár élete...*, I.m., 249. A levelezés az örökösök tulajdonában volt, nagy része lappang. Antónia nevelt lánya az akkori képviselőházi háznagy, viszontai Kovách László vámosgyörki földbirtokos fiához ment feleségül.

28 HANÁK Péter, Polgárosodás és asszimiláció Magyarországon a XIX. században, *Történelmi Szemle*, 17(1974), 4. 513–536.; T. SÁPOS Aranka, A Tóketerebesi járás etnikai összetétele a dualizmus korában I. A dualista Magyarország etnikai megoszlása. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* IV (2002). <http://epa.oszk.hu/00000/00033/00009/tsapos.htm>. (Letöltés ideje: 2021. 09. 27.)

való viszony, a társulatok összetétele, személyes kapcsolódások, társadalmi és családi viszonyok, a társadalom által elvárt viselkedési normák betartása, a jótékonykodás és egylettámogatási gyakorlatok kontextusa, a művészi hírnév és társadalmi presztízis fenntartása s a hírnevesség reprezentációjára kiválóan alkalmas színházon kívüli célok közösséget mozgató ereje, valamint személyes adottságok és érzékenységek, amelyek érzékeltetik azokat az áttételes és finomabb mechanizmusokat is, melyek egy-egy vendéjáték létrejöttét életre hívták.

A jegyzék alapján fellépéseinek térképe is megalkotható, amelyre rápillantva a színművésznő magyarországi ismertségének és hírnevességének térbeli dimenzióit is könnyen felmérhetjük.

Melléklet 1.

Prielle Kornélia: Csak 1868-tól kezdve tudok rendben számot adni vidéki vendégszerepléseim jegyzékéről²⁹

1868

Nagykároly, Lángh Boldizsár sógoromnál
Jun. 27. Gauthier Margit
28. Angyal és Daemon
30. Lignorelles Luiza
Jul. 2. Csacska nők
4. Lovoodi árva
5. Gauthier Margit

Szathmár, ugyan azzal.

Jul. 7. Gauthier Margit
9. Angyal Dameon
11. Lignorelles Luiza
14. Lowodi árva [10]
16. Czigány (jótékony)

M.Sziget, Károlyi Lajos igazgató

Jul. 25 Gauthier Margit (jótékony)
28. Angyal és Daemon

30. Szövetségesek

Aug. 1. Lecouvreur Adrienne
4. Gauthier Margit
6. Csacska nők

1869

Kolozsvár, Fehérváry Antal igazgató
Május 4. Szövetségesek
8. Kísértés
9. Csacska nők [20]
10. Csapodár
12. Bajusz
14. Egyik sír másik nevet
15. Gauthier Margit
17. Aesopus
18. Czigány
19. Delila
22. Lignorelles Luiza (színházi alapra)
23. Gauthier Margit (Déryné, Gyulay szobor)

²⁹ PRIELLE Kornélia, *Csak 1868-tól kezdve tudok rendben számot adni vidéki vendégszerepléseim jegyzékéről*. OSZK Kt. An 4942/26. A kézírást betűhíven közöljük.

Újvidék, Szuper Károlynál

- Jun. 16. Csapodár---Kálmánnal [30]
 17. Szövetségesek---Kálmánnal
 19 Gauthier Margit ---Kálmánnal
 20. Utolsó Levél---Kálmánnal

Arad Follinus társulatánál

- Jun 26. Szövetségesek
 27. Benoiton család
 28. Égben
 29. Aesopus
 30. Egyik sír másik neve
 Jul 1. Csacska nők
 3. Gauthier Margit [40]
 8. Ármány és szerelem
 10. Delila
 13. Gauthier Margit
 14. Gyöngéd rokonok
 15. Bajusz
 17. Lowoodi árva
 18. Delila
 19. Bajusz
 20. Házasság XV. Lajos alatt
 24. Csapodár [50]
 26. Angyal Daemon

1870**Kolozsvár**, Fehérváry Antal
[Kálmánnal]

- Jul. 5. Szövetségesek
 7. Házasság XV. Lajos alatt
 9. Delila
 10 Gauthier Margit
 12. Utolsó levél

Marosvásárhely, ugyan azzal

- [Kálmánnal]
 Jul 16. Szövetségesek
 17. Delila
 19. Házasság 14ik Lajos alatt
 21. Gauthier Margit [60]
 23. Utolsó levél
 24. Aesopus
 26. Csapodár
 27. Tündér ujjak (Péter jutalma)
 30. Lignorelles Luiza
 31. Lowoodi árva
 Aug. 2. Csacska nők (vértanuk szobrára)

Dicső Szent Márton, Nagy Mihály
színigazgató [Kálmánnal]

4. Csapodár
 5. Szövetségesek

1871

Mártius hóban volt a **Kolozsvári** nemzeti színház félszázados ünnepéye, és akkor Jókainé a Szigetvári vértanukban játszott, én Április

1. Bajusz [70]
 3. Női harcz (nemzeti színházi tagok Fehérvárynak)
 azután beteg voltam s az évben nem vendégszerepeltem.

1872**Kolozsvár**

Junius utolsó napjaiban lerándultam Kálmánnal a K. Papp Miklósnak fiát megkeresztelni és két estén vígjátékokat adva egészben jótékony czélokra Nem tudom hányadik [jún. 17, 19.] Fehér hajsza. Már alszik

Utó irat. Váróteremben

Arad, a nemzeti színház tagjaival

Jul 4. Női harcz

5. Utó irat

6. Gauthier Margit

7. Egyik olyan, mint a másik

8 Jó hazafiak

11 Fürdőre kell menni

12 Jó barátok [80]

13 Delila

15 Párbaj

18 Tartuffe

21 Gyöngéd rokonok

23 Csapodár

24 Utolsó levél

25 Szövetségeseik

29 Párbaj

30 Tündér ujjak

ez év novemberében meghalt Kálmán, a ki egy ígérete következtében nagyon betegesen vezette a vállalkozást és rendezést.

1873

Az év Ápril [26] elején **Miskolczra** mentem egy

Julie előadásra Láng Irén húgossal [90]

Kézdivásárhely, Nagy Mihály társulatnál

Júl. 10. Gauthier Margit

12. Angyal Daemon

13. Női harcz

15. Angeló

17. Julia

19. Holt szív

20. Czigány

Sepsiszentgyörgy, ugyan azzal

Jul. 26. Gauthier Margit

27. Női harcz

29. Julia [100]

Székely Udvarhely ugyan azzal

Aug. 2. Női harc

3. Gauthier Margit

5. Julia

7. Angyal Daemon

9. Angelo

10. Czigány

Borszék [ugyan azzal]

Aug. 21. Női harcz

24. Julia

1874

Kolozsvár, 3 intendáns

April 20. Delila

22. Házasság XV. Lajos alatt [110]

23. Salome

25 Holt szív

26. Czigány

27. Kísértés (részben jótékony)

29. Alfonz ur (részben jótékony)

máj. 2. Gauthier Margit

3. Aesopus

4. Julia. Szellemduz hölgy

6. Alfonz úr

7. Holt szív [120]

Pozsony, Bokody társulata

[Máj.] 12. Gauthier Margit

13. Női harcz

14. Házasság XV. Lajos alatt

15. Angyal Daemon

Debrecen, Bethlen grófné meghívására jótékony céllal Nádayval

Jún. Utó irat

Ugyan e hóban a nemzeti színházzal lerándulunk

Miskolcra, [Nemzeti Színház Paulay ig.]

Alfonz úr (jótékony célra)

Júl. 2. Házasság 15. Lajos alatt

4. Delila

5. Szövetségesek

6. Utó irat, Szellemdús hölgy [130]

8. Gauthier Margit

11. Holt szív

13. Csésze tea

14. Váró teremben

16. Tündér ujjak

17. Alfonz úr

Kassa

18. Alfonz úr

19. Utó irat, Szellemdús hölgy

20. Delila

21. Gauthier Margit [140]

22. Tündér ujjak

23. Holt szív

Arad

25. Alfonz úr

27. Utó irat, Szellemdús hölgy

28. Holt szív

29. Gauthier Margit

30. Delila

31. Váró teremben

Aug.1. Tündér ujjak

2. Alfonz úr [150]

Borszék Nagy Mihálynál

15. Gauthier Margit

16. Angyal és Daemon

21. Alfons ur

Marosvásárhely ugyan azzal

26. Alfons úr

27. Női harc

28. Julia

30. Angyal és Daemon (jótékony)

Kolozsvár

Sept.1. Alfonz úr

3. Holt szív

5. Lignorelles Luisa [160]

Deés műkedvelőkkel

8. Női harc

9. Gauthier Margit

10. Julia

Kolozsvár

12. Kísértés

13. Medici Mária

Nagy Várad Debreceni consortium

14. Delila (Rónaynének)

Aradi új színházi megnyitó

21. én prologust szavaltam Szász

Károlytól

22. Ajtó tárva zárva és Szellemdús hölgy.

Pozsony (A Toldy kör javára

Nádayval)

Dec. 14. Utóirat

1875. Kolozsvár (Korbuly intendáns)

April 24. Sphynx

- 25. Jó barátok [170]
- 28 Sphynx
- 29. Navarrai királyné regéi
- Máj. 1. Georges hercegnő
- 2. Szövetségesek
- 3. Georges hercegnő

Kaposvár (műkedvelők)

- 8. Női harcz-----
- 9. Julia. Utóirat----- az orsz. nőipa-
regylet és kaposvári kiseddóvó részére)

Pozsony, (Follinus igazgató)

- [Máj.] 12. Sphinx
- 13. Szövetségesek
- 14. Holt szív [180]
- 15. Georges hercegnő

Kassa, nemzeti színházi tagok (én és Paulay)

- Juli. 3. Kesztyű és legyező
- 4. Julia
- 5. Utolsó levél
- 8. Sphynx
- 10. Gauthier Margit
- 11. Két fájdalom
- 12. Egyik sír másik nevet
- 13. Georges hercegnő
- 14. Az asszony ingatag, Csésze tea [190]
- Júl. 15. Alfonz úr (tűzoltók javára)

Eperjes (ugyan ugy)

- [Júl.] 16. Alfonz úr
- 17. Sphinx
- 18. Gauthier Margit

Szatmár (ugyan ugy)

- [Júl.] 20. Alfonz úr
- 21. Kesztyű, legyező

- 22. Julia
- 23. Sphynx
- 24. Georges hercegnő
- 25. Utolsó levél [200]
- 26. Gauthier Margit
- 27. Egyik sír másik nevet (nőegylet javára)

Nagy Károly (ugyan ugy)

- [Júl 28.] Alfonz úr
- 29. Julia
- 30. Gauthier Margit
- 31. Georges hercegnő
- aug.1. Sphynx

Máramarosziget, (Krecsányi társulattal)

- Aug. 3. Gauthier Margit
- 7. Julia
- 8. Női harcz [210]
- 9. Holt szív Nőegyletnek,
Leányiskolának, Kiseddovónak
- 10. Csapodár
- 11. Georges hercegnő

Nagyvárad (Debreczeni társulat)

- Aug. 27. Georges hercegnő
(Rónaynének)
- 28. Gauthier Margit

Temesvár

- Szept. 22. Nőuralom (Színház megnyi-
tás, nemzeti színházi tagokkal)

1876

- Szeged** (Sztupa társulata)
- Febr. 23. Delila (Rónaynének)
- 24. Gauthier Margit

Győr (Follinus társulat)

- April 1. Sphynx
- 2. Szövetségek [220]
- 3. Holt szív
- 4. Házasság 15. Lajos alatt
- 6. Gauthier Margit
- 7. Utolsó levél
- 8. Clarisse

Kecskemét (Aradi színigazgató)

- April 11. Julia
- 13. Holt szív

Debrecen (Temesváry igazgatás)

- [April] 18. Szövetségek
- 20. Sphynx
- 22. Holt szív [230]
- 25. Delila
- 26. Csacska nők
- 27. Gauthier Margit
- 29. Georges hercegnő
- máj.1. Clarisse

Nyíregyháza (Mansberger igazgató)

- Jun. 19. Gauthier Margit
- 21. Szövetségek
- 22. Georges hercegnő
- 24. Sphynx
- 27. Csacska nők [240]
- 28. Holt szív
- 29. Angyal Daemon

Ungvár (Gerőfy igazgató)

- Júl. 3. Georges hercegnő
- 4. Szövetségek
- 6. Julia, Utóirat
- 8. Sphynx
- 9. Gauthier Margit
- 11. Holt szív
- 12. Szellemdús hölgy (tűzoltóknak)

13. Angyal és Daemon [250]

Kaposvár (Miklósy igazgató)

- Júl. 25. Gauthier Margit
- 26. Holt szív

Balaton Füred (Follinus igazgató)

- Aug. 5. Szövetségek
- 8. Holt szív
- 10. Utolsó levél
- 12. Julia
- 13. Női harc

Keszthely

- [Aug.] 16. Holt szív
- 17. Női harc [260]
- 19. Sphynx
- 20. Georges hercegnő

Máramaros Sziget (Gerőffy társulat)

- [Aug.] 29. Szövetségek
- 30. Sphynx
- Sept. 1. Georges hercegnő
- 2. Delila
- 4. Kesztyű, legyező

Kolozsvár (Korbuly intendáns)

- 9. Georges hercegnő
- 11. Holt szív
- 12. Sphynx [270]
- 14. Kesztyű legyező
- 15. Égben (Némethy Irma sírkövére)
- 17. Párbaj
- 18. Toloncz (Tóth Ede símlékére)

1877**Arad** (Sztupa igazgatás)

- Jan. 2. Georges hercegnő
(Rónaynének)
- 3. Holt szív

4. Angyal és Daemon

Debrecen (Temesváry igazgató)

Jan. 25. Julia

26. Jó barátok

27. Alfonz úr [280]

Debrecen (ugyan azzal)

April. 4. Kesztyű legyező

5. Kísértés

7. Bálvány

8. Ibolya felé

12. Navarrai királyné regéi

14. Caverletné

Kolozsvár (Korbuly intendáns)

19. Bálvány

21. Egyik sír másik nevet

24. Ibolya felé

28. Caverletné [290]

30. Csacska nők

Zombor Gerő, Prielle

Juni.19. Gauthier Margit

20. Holt szív

Ungvár (Krecsányi igazgató)

Juli. 3. Lignorelles Luiza

5. Kesztyű legyező

7. Utolsó levél

8. Bálvány

10. Ibolya felé

12. Caverletné

14. Delila [300]

16. Georges hercegné (nőegyletnek)

M.Sziget, Temesváry Társ.

21. Bálvány

24. Utolsó levél

25. Caverletné

26. Jó barátok

28. Tündér ujjak

29. Toloncz

31. Az Égben

Szatmár (ugyan azzal)

Aug.4. Holt szív

7. Bálvány [310]

8. Ibolya felé

9. Caverletné

10. Tündér ujjak

11. Delila

Nagy Károly (ugyan azzal)

16. Holt szív

17. Caverletné

18. Tündér ujjak

19. Csapodár

Szatmár (ugyan azzal)

21. Szövetségesek

Beregszász (Krecsányival)

25. Georges hercegnő [320]

26. Kesztyű legyező

27. Holt szív

Békéscsaba (Csóka igazgató)

Aug. 31. Georges hercegnő

Sept. 1. Gauthier Margit

2. Csacska nők

3. Holt szív

Eperjes (Kuthy Béla igazgató)

Dec. 8. Holt szív

9. Szövetségesek

11. Georges hercegnő

12. Julia [330]

13. Delila

Kassa (Láng igazgató)

[Dec.] 14. Hot szív

15. Bálvány

Eperjes (Kuthy Béla)

Dec. 16. Gauthier Margit

Kassa (Láng)Dec. 17. Kesztyű legyező (az éjen
meghalt Lilla nővérem, haza jöttem)**Eger** (Völgyi társulat)

Dec. 22. Holt szív

23. Gauthier Margit

Szeged (Aradi Gerő igazgató)

Dec. 27. Holt szív

28. Szövetségesek

29. Julia, Utóirat [340]

31. Kesztyű legyező

1878Folytatva **Szegeden**

Jan. 2. Gauthier Margit

3. Sphynx

5. Georges hercegnő

Kecskemét (Némethy György)

Febr. 21. Georges hercegnő

23. Sphynx

26. Kesztyű legyező

Sztergom (Völgyi György)

Jun. 13. Holt szív

16. Georges hercegnő

Gyöngyös (Gerőfy igazgató)

28. Holt szív [350]

29. Szövetségesek

30. Julia

Jul. 1. Gauthier Margit

2. 47ik cikk

Nyíregyháza (Kuthy Béla)

Jul. 6. Holt szív

7. Kesztyű legyező

9. Delila

10. Bálvány

Rimaszombat (Gáspár Jenő)

20. Holt szív

21. Szövetségesek [360]

23. Georges hercegnő

24. Gauthier Margit

25. Női harcz

Besztercebánya (ugyan azzal)

27. Gauthier Margit

28. Szövetségesek

30. Holt szív

Aug. 1. Georges hercegnő

3. Női harcz

4. 47-ik czikk

Losoncz (ugyan azzal)

Aug.7. Gauthier Margit [370]

8. Női harcz

10. Holt szív

11. 47ik czikk

Szolnok (Csóka igazgatóval)

13. Holt szív

14. Szövetségesek

15. Georges hercegnő

Kolozsvár (Korbuly intendáns)

21. 47-ikk czikk

24. Felhívás keringőre, Kis szeszély

26. Caverletné

28. 47--ik czikk [380]

30. Bálvány
Sep. 1. Toloncz

Vác (Balogh György)
Nov. 26. Holt szív
27. Szövetségesek
Dec. 11. Gauthier Margit
12. Julia
15. Angyal Daemon

Pécs (Csóka igazgató)
Dec. 27. Holt szív
28. Georges hercegnő
29. Csacska nők [390]
30. 47-ik cikk

1879

Jan.1. Kesztyű és legyező
2. Julia. Utóirat

Szeged (Aradi Gerő)
Febr. 26. 47-ik cikk
27. Női harc
28. Bálvány
Márt.1. Ajtó tárva zárva. Permeteg eső
2. Toloncz
3. Caverletné

Székesfehérvár (Károlyi Lajos)
April. 4. Holt szív [400]
5. Gauthier Margit

Vác (műkedvelők és Péterrel Szeged javára)
14. Ajtó tárva zárva és Utó irat

Szombathely (Gerőfy Andor)
Jún. 14. Holt szív
15. Szövetségesek
16. Gauthier Margit

17. Julia
18. Georges hercegnő

Kalocsa (Temesváry Lajos)
Juni. 29. Gauthier Margit
Juli. 1. Holt szív

Baja (Aradi Gerő)
3. 47-ik cikk
8. Gauthier Margit
9. Szövetségesek
12. Holt szív
14. Georges hercegnő

Kézdivásárhely (Sztupa Andorék)
[júl.] 19. Georges hercegnő
22. 47-ik cikk
24. Szövetségesek
26. Sphynx
27. Utolsó levél
29. Gauthier Margit [420]

Sepsiszentgyörgy (ugyan azzal)
Aug.2. Holt szív
3. 47-ik cikk
5. Geoges hercegnő
7. Utolsó levél
9. Gauthier Margit
10. Szövetségesek
11. Sphynx

Marosvásárhely (Kuthy Béla)
14. Holt szív
16. 47-ik cikk
19. Georges hercegnő [430]
20. Kesztyű legyező
21. Sphynx
23. Caverletné

Nagyvárad (Debreczeni társulat,
Follinus)

- [Aug.] 25. Holt szív
- 26. 47-ik cikk
- 28. Julia. Utóirat
- 30. Sphynx
- 31. Toloncz
- Sept.1. Caverletné

Szeged, árvíz után első előadás
Nov. 29. Szikra [440]

1880

Miskolcz (Miklósy Gyula)

- Febr. 18. 47-ik cikk
- 19. Georges hercegnő
- 21. Leonarda (Péter javára)
- 22. Kesztyű legyező
- 23. Permeteg eső, Szikra
- 24. Proletárok

Szeged (Aradi Gerő)

- Marti. 9. Delila (színészegylet javára)
- 10. Szövetségesek (nőegyletnek)
- 11. Holt szív

Pécs (Csóka igazgató)

- Marti.16. Gauthier Margit [450]
- 17. Leonarda
- 18. Utolsó levél
- 20. Sphynx
- 21. Proletárok
- 22. Delila

Debrecen (Follinusz művezetősége)

- Ápril 1. 47-ik cikk
- 2. Permeteg eső, Petronella, Szikra
- 3. Gauthier Margit
- 4. Proletárok
- 5. Sphynx [460]

6. Holt szív

Arad (műkedvelőkkel és Márkus
Emiliával)

- Jul. 4. Proletárok
- 6. Proletárok

Déva (Szabó Antal igazgató)

- Jul. 10. Gauthier Margit
- 12. Holt szív
- 14. Női harc
- 17. 47-ik cikk
- 18. Angyal Daemon

Szentes (Aradi Gerő)

- 28. Gauthier Margit
- 29. Szövetségesek [470]
- 31. Holt szív
- Aug. 2. Georges hercegnő
- 4. 47-ik cikk

Eger (Miklósy Gyula)

- 7. 47-ik cikk
- 8. Női harc
- 10. Georges hercegnő
- 11. Gauthier Margit
- 14. Sphynx
- 15. Proletárok

Szombathely (Beödy társulattal és

- Márkus Emiliával)
- Aug. 19. Proletárok (új színház
nyitása) [480]

Szekszárd

- Oct. 19. Georges hercegnő
- 20. Utolsó levél
- 21. Holt szív

Holdmezővásárhely

- Dec. 28. Gauthier Margit
29. Holt szív
30. 47-dik cikk

1881

- Jan. 1. Georges hercegnő
2. Angyal és Daemon

Szeged

- Febr. 4. Proletárok
5. Georges hercegnő [490]
7. Égben, Két év múltán
8. Utolsó levél

Eperjes [műkedvelőkkel]

- Mart. 26. Két év múltán, Szellemdús hölgy (színháznyitás)
27. Két év múltán, Szellemdús hölgy
28. Ibolya felé (mindhárom műkedvelőkkel)

Kolozsvár

- April.4. 47-ik cikk
6. Utolsó levél
9. Proletárok
11. Benoiton család
12. Kísértés [500]
13. Szikra. Két év múltán
14. Sphynx (40 éves jubileumom)

Békés Csaba

- Jun.5. Utó irat. Két év múltán
(Nádayval árvízkárosultaknak)

M. Sziget

- Juli. 3. 47-ik cikk--színészekkel
5. Angyal és Daemon--színészekkel
7. Alfons úr--színészekkel
9. Női harcz

- (műkedvelőkkel- ünnepélyem 40 év)
12. Proletárok (színészekkel)

Ungvár

16. 47-ik cikk
17. Holt szív [510]
21. Lady Tartuffe
23. Női harc

Nyíregyháza

26. 47-ik cikk
27. Utolsó levél
28. Lady Tartuffe
30. Női harcz

Szatmár [műkedvelőkkel]

- Aug. 23. Utolsó levél (műkedvelőkkel)

Nagybánya [műkedvelőkkel]

- Aug. 25. Női harcz (műkedvelőkkel)

Deés

- Nov. 28. Alfons úr
29. Holt szív

Szamosújvár

- [nov.] 30. Holt szív [520]

1882**Szeged**

- Marti.14. Csacska nő
15. Kísértés
16. Rang és mód
18. Sphynx
20. Rang és mód
21. Lady Tartuffe

Szabadka

25. Georges hercegnő
26. Csacska nők

27. Holt szív
28. 47-ik cikk [530]

Szeged.

29. Utóirat és Szikra

Debrecen

- Ápril 1. Georges hercegnő
2. Csacska nők
3. 47-ik cikk
4. Szövetségesek
5. LadyTartuffe
6. Rang és mód

1883.**Kassa**

- Ápril. 25. 47-ik cikk
26. Kísértés
27. Csacska nők [460/540]
28. Rang és mód

Nyíregyháza

- Jun. 6. Kísértés
7. Párizsi szegény
12. Rang és mód
20. Ahol unatkoznak
28. Pacsirta, Permeteg eső
Jul. 1. Tolonc

Máramaros-Sziget

- Jul. 28. Ahol unatkoznak
30. Egy párizsi regény
Aug. 1. Rang és mód

1884**Miskolc**

- Jan. 30. Ahol unatkoznak
Febr.1. Csacska nők
2. Gauthier Margit
3. Rang és mód

4. Párizsi regény

Nyitra

- Febr. 7. Női harc
9. 47-ik cikk
10. Proletárok
11. Gauthier Margit
12. Holt szív [560]

Békés Gyula

- Marti. 22. 47-ik cikk
23. Proletárok
24. Holt szív

Szeged

- Márti. 31. Ahol unatkoznak
Ápril. 1. Alfons úr
2. Permeteg eső, Pacsirta
3. Rang és mód

Nagy Kanizsa

- Május 11. 47-ik cikk
12. Női harc
13. Holt szív [570]
14. Rang és mód

Nagy Enyed

17. 47-ik cikk
18. Női harc
20. Georges hercegnő
21. Buborékok
22. Holt szív

Nagy Becskerek

- Juni. 10. Női harc
11. 47-ik cikk
12. Georges hercegnő
14. Holt szív [580]
15. Gauthier Margit

Békés

- 21. 47-ik cikk
- 23. Proletárok
- 24. Gauthier Margit
- 25. Holt szív

Torda

- 28. Georges hercegnő
- 29. 47-ik cikk
- Jul.1. Gauthier Margit
- 3. Csacska nők
- 5. Holt szív [590]
- 6. Rang és mód

Brassó

- 9. Georges hercegnő
- 10. 47-ik cikk
- 12. Gauthier Margit
- 13. Buborékok
- 15. Csacska nők
- 17. Rang és mód
- 19. Holt szív
- 20. Tolonc

Erzsébetváros

- 27. Gauthier Margit [600]
- 28. Holt szív
- 30. Női harcz

Balaton-Füred

- Aug. 21. Női harcz –jótékony
- 23. Szikra, Pacsirta –jótékony

1885**Kolozsvár**

- Aug. 26. Ahol unatkoznak (árvaház)
- 29. Rang és mód (EMKE)
- Sept 1. Egy párisi regény
- 3. Buborékok

Sopron

- [Szept.] 26. Aranylakodalom (magyar idény megnyitás)

1886**Győr**

- Mart. 13. 47-ik cikk [610]
- 14. Buborékok
- 15. Georges hercegnő

Debreczen

- April 2. Párisi reg;ny
- 3. Zilah herczeg
- 4. 47-ik cikk
- 5. Buborékok
- 6. Ahol unatkoznak

Kolozsvár

- [ápr.]. 8. Denise
- 10. 47. Czikk
- 12. Zilah herczeg [620]

Arad

- April 18. 47-ik cikk
- 19. Csacska nők
- 20. Rang és mód
- 22. Egy párisi regény

Torda [műkedvelőkkel]

- Juli. 10. Szövetségesek
- 12. Julia

Nagyvárad

- 15. 47-ik cikk
- 16. Buborékok
- 18. Rang és mód
- 19. Odette [630]
- 21. Aesopus
- 22. Denise

Nagy Körös

27. 47-ik cikk

28. Holt szív

D.Szerdahely

Aug. 1. Női harcz

3. 47-ik cikk

5. Holt szív

Pozsony

Sept. 25. Ahol unatkoznak (nemzeti színház)

1887**Máramaros Sziget**

Máj.21. Buborékok (színházmegnyitás)

22. Szikrra [640]

Aug. 8. Szövetségeseik

10. Julia

Debreczen

Dec. 1. Pacsirta (Zoltányiné jubileuma)

3. Fourchambeault család

6. Willemer marquis

1888**Arad**

Marti.3. Ahol unatkoznak

4. Buborékok

6. Fourchambeault család

9. Willemer marquis

10. Proletárok

11. 47-ik cikk {650}

1889**Pozsony**

April 4. A hol unatkoznak

5. Rang és mód

6. Proletárok

8. 47-ik cikk

9. Buborékok

Balaton-füred

Juli.10 Csésze tea (nemzeti színháziakkal)

Aug. 14. Buborékok (korház)

Temesvár

Dec. 29. A hol unatkoznak

30. Buborékok [660]

1890

Jan.1. Proletárok

2. 47-ik cikk

Kolozsvár

Mart. 22. Villemer marquis (siketnémák)

26 Fourchambault cs. (Emke)

28. Buborékok

29. A hol unatkoznak

Nagy Szeben

April.1. 47-dik cikk

2. Csacska nők

Szilágy-somlyó

Május 12. 47-dik cikk

13. Buborékok [670]

15. Csacska nők

Zilah

17. 47-dik cikk

18. Buborékok

20. Csacska nők

Ungvár

Jun. 19. Buborékok

20. A hol unatkoznak

21. Csacska nők

Munkács

- 28. 47-dik cikk
- 29. Buborékok
- 30. Csacska nők [680]

Szatmár

aug.8. Egy csésze tea (Kölcsey ünnep
nemzeti színháziakkal)

1891

Szeged

- Mart. 24. Nagymama
- 25. Buborékok
- 26. Nagymama

Miskolcz

- April 2. Buborékok
- 4. 47-dik cikk
- 5. Nagymama

Eger

- 7. Buborékok
- 8. Nagymama

Miskolcz

- 9. Nagymama [690]

Arad

- 15. Nagymama
- 16. Buborékok
- 17. Nagymama

Szolnok

- Máj. 2. Nagymama
- 3. Buborékok

Sátorújhely

- 10. Buborékok
- 11. 47-dik cikk
- 12. Nagymama

14. Proletárok

- 15. Nagymama [700]

Kolozsvár

- 25. Nagymama
- 26. Nagymama
- 29. Egy párisi regény

Pécs

- Juni. 2. 47-dik cikk
- 3. Buborékok
- 4. Nagymama
- 5. A hol unatkozna
- 6. Nagymama

Szatmár

- 8. Buborékok
- 9. 47-dik cikk [710]
- 10. Nagymama (50 éves fordulóm
a helyszínen)
- 11. Nagymama

Keszthely

- 25. 47-ik cikk
- 26. Nagymama
- 27. Buborékok

Gyöngyös

- Jul.1. Nagymama

Nagy Vár

- Sept. 25. Nagymama
- 26. A hol unatkonak

Kolozsvár

- Oct. 20. Aesopus
- Oct. 23. Nagymama [720]

Besztercebánya

- 28. Buborékok

29. Nagymama

Győr

Dec. 14. Nagymama

15. A hol unatkoznak

16. Buborékok

1892

Kecskemét

Febr. 9. Nagymama

10. Buborékok

Kassa

19. Nagymama

20. A hol unatkoznak

Szabadka

23. Nagymama [730]

25. Buborékok

16. A hol unatkoznak

Eperjes

Mart. 6. Nagymama

7. Buborékok

9. A hol unatkoznak

10. 47-dik cikk

Selmeczbánya

22. 47-dik cikk

23. Nagymama

Sopron

26. Nagymama

27. Buborékok [740]

28. A hol unatkoznak

Nagy Becskerek

April. 19. Nagymama

20. Buborékok

21. A hol unatkoznak

Déva

Máj. 10. Nagymama

11. Buborékok

12. A hol unatkoznak

Sátorújhely

16. A hol unatkoznak

17. Aesopus

Miskolcz

18. A hol unatkoznak [750]

19. Aesopus

20. Nagymama

Eger

Juni. 20. A hol unatkoznak

21. Nagymama

Marosvásárhely

27. Nagymama

28. Buborékok

30. A hol unatkoznak

Máramarossziget

Jul. 19. Nagymama (műkedvelők)

21. Nagymama (műkedvelők)

Nyíregyháza

Aug. 10. Buborékok [760]

12. A hol unatkoznak

12. Nagymama

Bécs

Oct. 3. Nagymama

1893

Ungvár

Jul. 3. Villemer marquis

4. Nagymama

Kézdivásárhely

- 24. Nagymama
- 25. Buborékok
- 26. Ahol unatkoznak

Kovászna

- Aug. 3. Nagymama
- 5. A hol unatkoznak [770]

Székelyudvarhely

- 14. A hol unatkoznak
- 17. Nagymama
- 19. Buborékok

1895

Kecskeméten

- Jan. 2. A hol unatkoznak (Ödön öcsémnek)

Szabadkán

- 5. Nagymama (L[áng] Ilona húgomnak)

Ó Kanizsán

- Nov. 24. Nagymama műkedvelőkkel (Szerdahelyi koszorualap)

1898

Kolozsvár

- apr.7. Nagymama
- 19. A hol unatkoznak (Mátyás szobor alapra)

Debreczen

- Nov. 27. a magyar színészet 100 éves jubileuma Aranylakodalom (Almásy Tihamér)
- 28. Nagymama (I. ső felvonás) [780]

1899

Szabadka

- Marc.4. A hol unatkoznak (Ilona húgomnak)
- 7. Nagymama

Debreczen

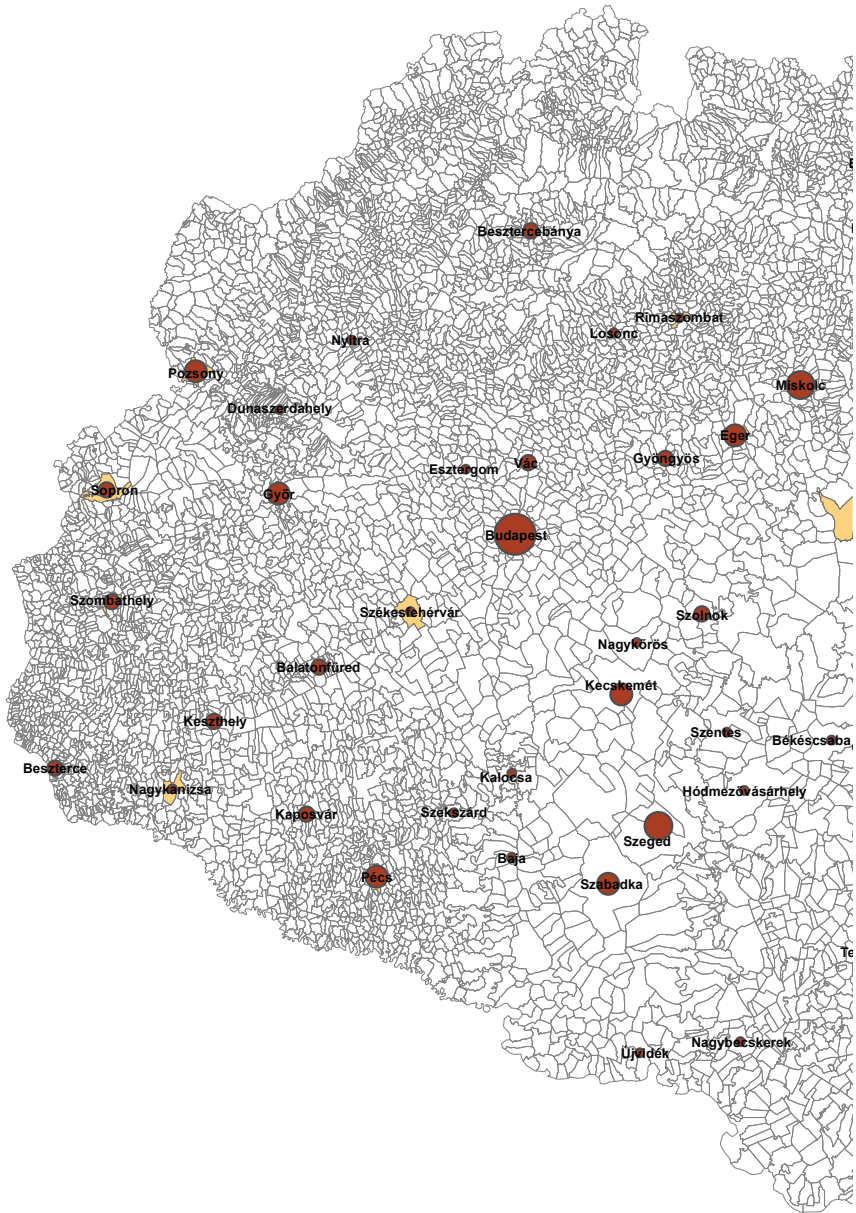
- Ápril. 19. A hol unatkoznak
- 20. Nagymama (beteg lettem)

1902

Máramaros-Sziget

- Sept. 12. A hol unatkoznak (a szegény tanulóknak)

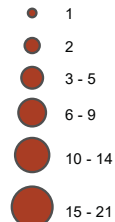
Melléklet 2. Prielle Kornélia vándorlási terei 1868 előtt és után³⁰

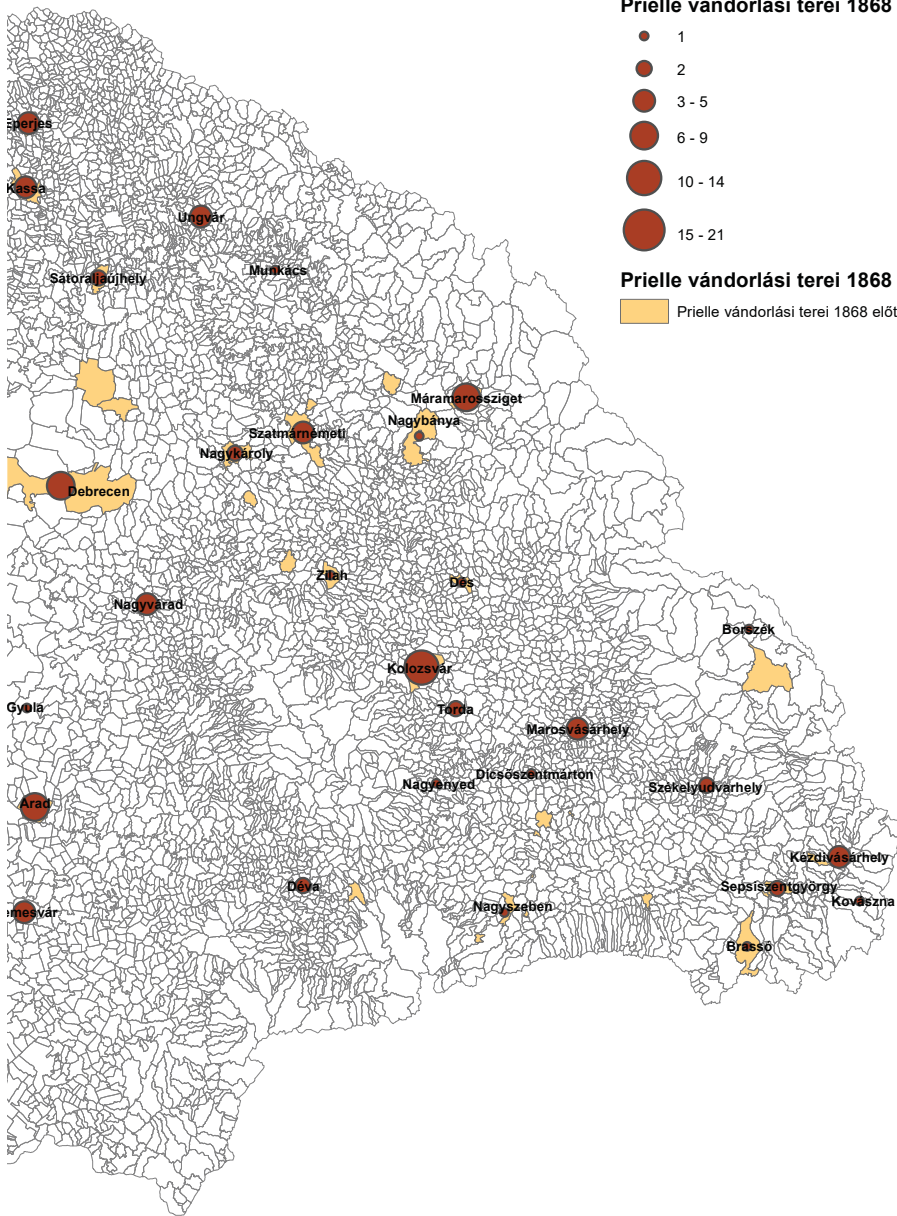
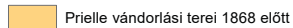
30 A térképet Veress Ilka szociológus készítette. Itt köszönöm meg segítségét.

Jelmagyarázat

Prielle vándorlási terei 1868 után

Prielle vándorlási terei 1868 előtt

Abstract

The present paper takes as its starting point the context of the guest performances from the document „I can only give an account of my guest performances in the countryside from 1868 onwards” by the iconic Hungarian actress Kornélia Prielle. The catalogue records 784 performance occasions in sixty-six settlements of historical Hungary, and can also be seen as a source of the life and strategies of provincial travelling companies of the period.

The analysis does not simplify the functioning of provincial travelling companies by explaining the direct correlation between the levels of the provincial theatre station system of the period and the locations of the guest performances. It also looks at aspects such as relationships with theatre directors, the composition of companies, repertoire and style of performance, personal connections, social and family relations, adherence to socially expected norms of behaviour, and the context of charity and supportive practices, the maintenance of artistic reputation and social prestige, and the community-driving power of non-theatrical objectives that can be used to represent fame, as well as personal talents and sensibilities, which also reveal the more subtle mechanisms that have brought a guest performance into being.